

Список використаних джерел:

1. Кузнецов Б.А. Введение в техническое творчество (Первые шаги в науке): Учеб. пособие. – К. : УМК ВО, 1988. – 88 с.
2. Левківський К.М., Салов В.О. Навчальна книга. Рекомендації до створення: Посібник. – Дніпропетровськ: НГУ, 2002. – 788 с.
3. Фролов А.А. А.С. Макаренко в СССР, России и мире: историография освоения и разработки его наследия (1939–2005 гг., критический анализ) / А.А. Фролов. – Нижний Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии гос. службы, 2006. – 417 с.

Карабут Ю.А.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ А.С. МАКАРЕНКА ТА ОЦІНКА НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ЗАРУБІЖНИМИ ДОСЛІДНИКАМИ

У розподілі досліджень спадщини А.С. Макаренка на російські та українські, на нашу думку, варто враховувати не стільки національно-мовний чинник, скільки наявність певної специфіки в підходах до вивчення доробку педагога. Звичайно, за радянської доби загальна ідейно-теоретична спрямованість досліджень і в Росії, і в Україні була однаковою, проте вже у 50-х рр. у Львові почав друкуватися збірник праць, присвячених різноманітним (архівним, текстологічним, мемуарним) дослідженням життя і діяльності педагога, які не завжди підпадали під партійну лінію в потрактуванні його ідей. Передусім маємо на увазі праці Ф. Науменка. Згодом, у 80-х рр. інший український дослідник М. Окса почав плідно співпрацювати з німецькими макаренкознавцями Г. Хіллігом і З. Вайтцем, які створили лабораторію «Макаренко-реферат» при Марбурзькому університеті. Звичайно ж реакцією на таку кооперовану пошукову діяльність була відповідна критика на адресу

науковця й певні «оргвисновки» щодо нього. Російські ж дослідники практично до початку 90-х рр. уникали небажаних наукових контактів з німецькими колегами [1, с. 34-38].

Найяскравішим проявом сміливого, не підвладного керівним ідеологічним настановам, ставлення до вивчення спадщини А.С. Макаренка стало дослідження В.О. Сухомлинського, який у 1967 р. виступив з об'єктивною критикою деяких положень теорії колективу, особливо – методів її впровадження у виховну практику тогочасної радянської школи. Така неузгодженість позиції гаванського педагога з офіційною, що орієнтувала на беззастережне прийняття надбань А.С. Макаренка, призвела до масованого тиску на Василя Олександровича і драматичної полеміки. Повертаючись до аналізу світового макаренкознавства, зазначимо: якщо за підставу для класифікації публікацій, присвячених біографічним подіям, педагогічним поглядам А. С. Макаренка обрати мовно-територіальну належність розвідок, то варто виокремлювати російське, українське, східноєвропейське, німецьке, західноєвропейське (без Німеччини й Великої Британії), англomовне, китайське, східноазійське та інше макаренкознавство. На нашу думку, такий поділ не вичерпує питання класифікації, оскільки в нашій країні загалом зарубіжні макаренкознавчі студії залишаються майже не дослідженими, тому можливі доповнення й уточнення напрямків і особливостей розвитку світового макаренкознавства (див., зокрема, нашу статтю, присвячену аналізу й практичному використанню ідей А.С. Макаренка в Бразилії в комплексній програмі допомоги дітям вулиці в 70-80-х рр. минулого століття) [3, с. 94-97].

Отже, серед можливих варіантів класифікаційного аналізу доцільніше, гадаємо, поєднувати хронологічний і мовно-територіальний критерії з урахуванням специфіки методів осягнення дослідниками спадщини педагога. За такого підходу світове макаренкознавство можна умовно розподілити на дві найзагальніші групи: I – вітчизняну й II – зарубіжну, кожна з яких, у свою чергу, має свої складові. В I групі варто виокремити: макаренкознавство радянського періоду (від початку 90-х рр. минулого століття) та пострадянське (з наступним розподілом на російське й українське). В II – праці німецьких учених, представників країн колишнього

соціалістичного табору, а також англomовне, західноєвропейське, китайське, східноазійське та інше макаренкознавство. Кожен із цих феноменів, звичайно ж, має свою специфіку розвитку, яку можна окреслити лише в спеціальному дослідженні.

Зокрема, аналіз англomовних публікацій дав змогу визначити етапи активізації й згасання інтересу до ідей А.С. Макаренка, мету звертань до його творчості, оцінні судження про неї, характерні для англomовних досліджень. Ми не лише довели факт існування англomовного макаренкознавства як самостійного феномена в зарубіжній суспільно-педагогічній думці, а й розширили уявлення про те, як світ сприймає досягнення педагога з України, зокрема визнання більшістю універсальності його ідей.

Відомий російський учений А. Фролов виділив чотири провідних напрями досліджень у макаренкознавстві: 1) історико-біографічний; 2) розроблення гуманітарних, філософськосоціологічних і етикопсихологічних основ його педагогічної творчості; 3) дослідження його внеску в теорію педагогіки; 4) розроблення організаційно-методичних і технологічних питань виховання й використання спадщини А.С. Макаренка в сучасній педагогічній практиці. Порівняння проблематики численних радянських розвідок із зазначеним проблемним спрямуванням макаренкознавства дає підстави для висновку; їхньою головною науковою метою був аналіз методики виховання задля її практичного впровадження (часом механічного або спрощеного, без урахування змін у соціумі) в навчально-виховний процес. Західні дослідження концентрувалися в основному на перших трьох напрямках. Скажімо, англomовні науковці досліджували переважно науково-філософське підґрунтя спадщини педагога, її етико-моральний складник, а найглибше – теорію колективного виховання. Західнонімецькі вчені зосереджувалися на пошуках у сфері біографічних, текстологічних досліджень і дещо відходили від аналізу суто педагогічної, навчально-виховної сторони спадщини [2, с. 57-71].

Англomовні дослідники найчастіше називають цінними такі аспекти педагогіки А.С. Макаренка: 1) виховні методи мають бути не фіксованими й не абстрактними, а змінними відповідно до умов і обставин; 2) виховні методи мають акцентувати увагу на

майстерності вихователя, на важливості тону його голосу, жестикуляції, виразу обличчя й вираженості рухів тощо; 3) розвиток традицій забезпечує стабільність стосунків між вихованцями, впливає на їхню поведінку й зовнішній вигляд; 4) на дітей благотворно впливають ввічливий тон між вихованцями й учителями, атмосфера взаємоповаги, піклування, доброзичливості; 5) важливими чинниками в житті дитини є краса й естетика навколишнього середовища, щоденна радість, оптимістичний погляд у майбутнє [4, с. 76-85].

Отже, важливість вивчення зарубіжної макаренкіани, на нашу думку, полягає в тому, що в ній наявні оригінальні підходи до аналізу й тлумачення спадщини діяча. А це є стимулом для українських дослідників до оновлення й розширення усталених поглядів на цю видатну особистість, до вивільнення від стереотипів її тлумачення, усвідомлення її ролі та значення у вимірі світової педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Дічек Н. Спадщина А. Макаренка в контексті сучасних проблем соціального виховання в Бразилії // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С. 34-38.
2. Боревская Н. Е. Советская педагогика в оценках китайских ученых // Педагогика. – 2007. – № 8. – С. 57-71.
3. Гриценко Л. И. Личностно-социальная концепция А. С. Макаренко в современной педагогике (Сравнительный анализ отечественного и зарубежного макаренковедения). – Волгоград: Перемена, 1997. – 264 с.
4. Гриценко Л. И. Педагогические идеи А. С. Макаренко за рубежом // Педагогика. – 2004. – № 78. – С. 76-85.